

OBSERWACYE METEOROLOGICZNE.

Dzien godzina	Bar. do 0° R. w miar. paryz.	Stop. ciepła po Reaumur.	Psychro- metr	Wiatr	Stan atmosfery	Zjawiska pogodowe i inne	
5 27	6. 12	+ 9.	0.4	02	Zachodni	slaby	Pogoda z Chmurami
2	6. 12	15.	4.5	75	Wschodni
16	6. 30	12	5.5	27	Pl. Zachodni	..	Pogoda

Wiadomości krajowe.

KRAKÓW.

*Tawa ważniejszych artykułów żywności na mie-
siąc Lipiec 1848 r.*

*Srednia cena foraliów targowych z zeszłego mie-
sica.*

Pszonicy celnój kosztował korzec	złp. 21	groszy 17
Zyta celnego	20	12
Wół ciężki wypadł na	219	25
Wół lżejszej wagi, wypadł na	121	12
Ciele w średniej cenie kosztowało	16	4
Wieprz tłusty
Wieprz chudy
Skop
Mięsa wołowego ze spaśnego bydła sprzedawanego w właściwym oddziale	funt	groszy 11
tegoż z drobniejszego bydła	..	9
Mięsa kozernego dla żydów	funt drożej	o 5 1/2
Polędwicy wołowej	funt	groszy 13
Cielęciny pięknej	..	10
Skopowiny pięknej
Wieprzowiny z skórka i słonina
też bez skórki
Słoniny świeżej czyli bilu
„ świeżej grubiej
„ teżej wyprawnej suszonej
lub wędzonej	zł. —	..
Butka lub rożek z pięknej mąki pszennej za grosz
1 ma ważyć
za groszy 2	..	12
Butka i rożek z masłem na mleku u Merkerta za
grosz 1 ma ważyć
za groszy 2
Bochenek chleba stołowego za groszy
3 ma ważyć
za groszy 6	funt 1	8
za groszy 12	.. 2	16
Chleba bochenek żytniego z czystej mąki za
groszy 3 ma ważyć	funt —	..
za groszy 6	.. 1	26 1/2
za groszy 12	.. 3	21
za groszy 24	.. 6	10
razowego bochenek za
groszy 6 ma ważyć	funt 1	..
Chleba za groszy 12	funt. 3	..
Placek solony za grosz jeden

Mąki pszennej przedniej miarka czyli 8 kwart kosztuje	złp. 1	gr. 14
„ bółczanej	.. 1	5
„ średniej	.. —	25
Mąki posiedniej	zł. —	gr. 17
żytniej w najlepszym gatunku	.. 1	3
Soli centnar wagi berlińskiej	zł. 21	.. —
funt płaci się po	.. —	6
Piwa marcowego trzymającego gradusów 24 Magiera, beczka 36 garncowa u piwowara	zł. 31	gr. 10,
piwa takiegoż u szynkarza garniec	zł. gr. 28,	kwarta gr. 7.—
należycie wystalego butelka kwartowa dobrze zakorkowana w piasku utrzymywana	gr. 8.	
Piwa dubeltowego trzymającego 18 gradusów Magiera beczka 36 garncowa u piwowara	złp. 27.	g. 20,
u szynkarza garniec	gr. 24.	
Piwa flaszowego trzymającego 12 gradusów Magiera beczka 36 garncowa u piwowara	zł. 18	g 25,
u szynkarza garniec	gr. 16.	
Swiec rurkowych z czystego łoju	funt	złp. 1 g. 4.
„ ciągnionych z knotami bawelnianymi	.. 1	gr. 2
Mydła dobrego tallowego	..	26

Każdy handlujący artykułami niniejszą Taxą objętymi, powinien mieć szalę i wagi lub miary sprawiedliwe, i stemplem miasta opatrzone; a przekraczający przeciw powyższym przepisom, nie tylko konliskatą, ale nadto karami policyjnemi skarconym zostanie.

Z Ces. Król. Urzędu Cykularnego.

Kraków dnia 30 Czerwca 1848 r.

(podpisano) Terlecki.

NIEMCY.

Bliska przyszłość Niemiec i Europy.

Obojętną jest tu rzeczą co mnie do tego zpowodowało ażebym śledził wszystkie kroki Rosyji. Ale uwaga moja już była czynną przed barykadami Berlina—i zaraz po owym wypadku już miałem wyrachowane, do którego czasu Rosyja będzie gotowa do boju. Na ów czas już oznaczony był dzień 1 Czerwca a flota już 1 Maja wyjść mogła pod żagle. Tego jednakże nie przewidywałem, ażeby i Szwecya być miała przeciw nam — co jednak jest—ale że Turcyja zawrze z Rosyją traktat zaczepny i odporny—tego na ówczas już byłem pewny—bo z kimże sułtan jak nie z Carem? również można było na ówczas już przewidywać że Rosyja oprócz

tego wszystkich Sławian tak w Polsce jako i w Węgrzech i w Turcyi podburzy. Wszystko to już się dotąd sprawdziło i potwierdziło pomimo hermetycznego zamknięcia granic, pomimo płatnych od Rossyi korespondentów gazet niemieckich, którzy z planu starają się uspić i w letargu pogrążyć całe Niemcy. Sułtan wraz z Carem zawarli z sobą przymierze na przytłumienie w Niemczech tak niebezpiecznych i zgubnych dla siebie idei wolności. Mają oni zamiar oprzeć się aż w Paryżu, a po drodze zniszczyć wszystkie ogniska wolności Europejskiej. Wkrótce więc będziemy widzieli na ziemi niemieckiej przeszło 500,000 nieprzyjaciela, a to z barbarzyńców jak w czasie wędrówki Narodów pod Atyllą; a Niemcy dziś ani są przygotowane, ani uzbrojone; owszem panuje między niemi bardziej a niżeli kiedykolwiek niezgoda, oprócz tego mają bardzo wielu zdradców w kraju, którzy jakkolwiek nie nawidzą Rossyi, obawiają się jednakże bardziej jeszcze rewolucyi i jej skutków. Pułki tureckie są dziś w marszu przez południową część Rossyi do Polski — a znowu wojska rosyjskie ciągną przez Wołoszczyznę do Serbii. Wkrótce wystąpi przeciwko nam połączona armia rosyjsko-turecka pod dowództwem naczelnym rosyjskiem a wojna ta której już mamy się spodziewać nastąpi bez wypowiedzenia a to pod pozorem przywrócenia obalonego porządku rzeczy. Awangardę stanowią będą Czechy, Serby, Bośniacy i Polacy a jej artiergardę formować będą wszystkie dzikie hordy Azyi które zamieszkuja ostateczne jej krańce, a Cara lub Sultana uznawają tylko za pana co do imienia. Teraz już widziano podobne barbarzyńskie bandy nad granicą pruską. Madziarowie w Węgrzech nasi jedyni sprzymierzeńcy na wschodzie pomimo swój waleczności zostaną zmuszeni uleść, a Prussom i Austrii nie lepiej się powiedzie. Prowincya wschodnio-pruska najprzód będzie wystawiona — a Rosyianie wprost udadzą się na Berlin wojska które przez Poznań posuną się naprzód, będą wkrótce zastąpione i wsparte przez następne które wylądują w Holsztynie a południowe Niemcy (które dotąd jeszcze ani myślą się na prawdę uzbrajać) wszędzie pobitym i zwyciężonym austryakom zaledwie będą wstanie dać mało znaczną pomoc; tak że z boleścią serca niech mi wolno będzie powiedzieć, całe Niemcy aż do Renu wpadną w ręce Turków i Moskali; a to jeszcze przed końcem tego roku! Aż po tamtej dopiero stronie Renu gdy Francya i Belgia wzmoćni nasze wojska swą liczną armią, wtedy to dopiero wstrzymamy pochód nieprzyjaciela, a odtąd zwycięzko pędzić ich będziemy napowrót z kąd przyszli a Cara i Sultana zrzucimy z tronu.

Jedynie tylko Ameryka północna na morzu dzielną poda nam pomoc; Anglia zaś cieszyć się będzie ze zniszczenia naszych rękodzielni i zakładów, i spokojnie przypatrywać się wielokrotnemu wylądowaniu wojsk rosyjskich.

Jakkolwiek serce mię boli nad rozlewem krwi która w Niemczech będzie przelana, nad okrucieństwami; które wykonywać będą owi barbarzyńcy nad niewinnymi ofiarami to wszakże pociesza mnie silne przekonanie, że ten zdradziecki napad, wywoła silny odpór — i że najdalej po pięciu latach już w Europie ani Car ani żaden Sultana nie będzie istniał. Surowo za swoją niezgodę ukarane Niemcy — wkrótce atoli na nowo zakwitną a odtąd jako z gruntu już odmłodniałe i zdrowe państwo żyć będzie w

zgodzie ze swojemi sąsiadami — a na drodze pokoju nadawać kierunek wypadkom Europejskim i one porządkować. Prawo na ówczas tak w Państwie, jako w kościele, i w prywatnym życiu w skutek tej walki całej Europie stanie się prawdą niezaprzeczoną przez żadne namiętności ludzkie.

Munster 25 Czerwca 1848 r.

Dr. fil. v. Bruchhausen porucznik.

Donoszą z Kolonii, że nie tylko tam, ale i w innych częściach Niemiec nadreńskich ciągle przygotowywana jest reakcyja, ażeby za pierwszą lepszą sposobnością wykonać cios stanowczy przeciwko ludowi, czego dowodem są wielolicho fakta. Tak tu, jak i gdzieindziej zgromadzane są liczne oddziały wojska w massy, — wszystkie twierdzone jak najstaranniej zaopatrywane w broń, amunicyją, artylleryją i żywność. Pomimo tak jawnych przygotowań, o których dążności żadna nie zachodzi wątpliwość, nasze gwardye obywatelskie dotąd największą zachowują obojętność i bezprzykładną nieczynność. I tak up tu komendant miasta jest razem prezydentem rządu, który w potrzebie stanie się naczelnikiem reakcyi, o czem ani wątpić, gdy wszystkie jego dotychczasowe usiłowania i czyny jedynie do tego zmierzają, ażeby przeszkodzić rozwinięciu się gwardyi i zbliżeniu jej organizacyi do stanu rzeczywistego wojskowego. Gwardya ta zamiast obznajamiać się z tém, co istotną stanowi rzecz w obronie kraju, dotąd jedynie zatrudniona jest samemi czczeni formalistycznymi przepisami dawniej daty — a działanie jej skierowane jest właściwie na to, ażeby rzeczywiście odbywała tylko służbę stróżów nocnych, co jak łatwo sobie wyobrazić można, jak z jednej strony jest aż nazbyt dla obywateli nużącym, tak również wielu z nich zniechęca do służby. Mało dotychczas wykonywano ćwiczeń tak w obrotach jako i w używaniu broni. Amunicyi brak zupełny również jak i broni, a jeżeli są zapasy wojenne, to takowe zostają w ręku i pod strażą wojska, które jak zwykle i prawie wszędzie oddzielną od ludu dotąd stanowi korporacyją. Wszakże w ręku wojska dotąd są wszystkie ważniejsze pozycye, straze, zbrojownie, bramy, i t. p. Prawda jest, że wielokrotnie już naradzano się nad tymi tak ważnymi na przyszłość przedmioty, ale cóż z tego, gdy narady takowe zwykle kończą się jak dotąd na samej stracie czasu — bez żadnego skutku.

Od tylu już miesięcy istnieje instytucya gwardyi narodowej, a tak mało jeszcze dla niej uczyniono! a zawsze i dotąd organizacya jej zostaje pod ciągle wstecznym kierunkiem osób należących do składu władz przeszłej daty! i tak to się wszystko dzieje, jak gdybyśmy nie umieli czytać tego co tak wyraźnie napisano jest na pruskich armatach: „*ultima ratio regis.*“ — O ślepoto! która sądzisz, że przeciwko tym tak wyraźnym dowodom potrafiśz coś poradzić dowodami papierowymi — że tam będziesz pisał atramentem, gdzie się pisze krwią ludzką — gdy dowody żelazne wymagają takichże przeciwdowodów. Dotychczas klasa ludności pracującej wyraźnie odpychana była od szeregów gwardyi i do niej zaledwie cząstka ludności należała — a teraz gdy niebezpieczeństwo jawne ściga massy ludu chcącego służyć ku obronie kraju, brak zupełny broni staje na przeszkodzie, albowiem ze strony władz wojskowych zawsze to samo i jedno słyszymy: „to

gwardya ma dostateczną ilość broni do utrzymania porządku i spokojności. Taki to jest nasz stan rzeczy — jednakże pomimo tego sądzimy, że jeżeli by przyszło do reakcyi, to i tak w chwili stanowczej zawsze zwycięstwo byłoby po stronie ludu, albowiem w walce ulicznej, gdzie każdy dom staje się twierdzą, gdzie komunikacya z jednego do drugiego tak łatwa, — nie ma żadnego powątpiewania o pewnym zwycięstwie ludu. Zresztą gdzie lud się uwezwie, tam on łatwo znajdzie przystęp do każdej twierdzy i takową opanuje w krótkim czasie. Dla tego zupełnie spokojni jesteśmy pod tym względem — a możemy zapewnić, jakto już dawniej powiedzieliśmy, że najpierwszy krok reakcyjny w Prusiech nadreńskich, pociągnie nieochybnie odpadnięcie na zawsze tych prowincyj od państwa Pruskiego.

A U S T R Y A.

Praga 2 Lipca. Pozostali tutaj członkowie od d. 12 Czerwca z rozpedzonego kongresu Sławian, postanowili wydać na widok publiczny *obraz historyczny zjazdu Praskiego* ze wszystkimi dowodami, aby silnie odeprzeć rozmaite nienawistne uwagi i wiadomości, jakie nieprzyjaciele Sławian dotąd rozszerzają. Zresztą nie zarzucono tu jeszcze całkiem tej myśli, aby Zgromadzenia, które się mimowolnie rozeszło, na nowo nie zwołano, w celu dalszego prowadzenia sprawy ludów Sławiańskich.

Wiadomości zagraniczne.

P R U S S Y.

Berlin 3 Lipca. Rozprawiają tu dziś wiele o nastąpić mających aresztowaniach osób, które się w obrażający sposób względem osoby xięcia Pruskiego wyraziły. Nader liczne pokazały się śledztwa, co do uchybień politycznych i cenzury, przez co się wielka niechęć obudza w narodzie i potrzeba tylko kilka osób jeszcze nieprzyjaznych xięciu Pruskiemu wsadzić do więzienia, a nastąpi oburzenie powszechne.

(*Corr. B.*)

Długo wczoraj i z zapałem rozprawiano w komisji urządzającej stósunki religijnych towarzystw. Trzy punkta zdecydowano co do tego: 1) prawa obywatelskie są niezawisłe od żadnego z wyznań religijnych i od wszelkiego wdawania się w jakie bądź towarzystwo religijne 2) Każde towarzystwo religijne, pod względem jego wewnętrznych spraw (nauki, obrzędów religijnych, urzędzenia) jest wolnym i niezawisłym od władzy państwa. 3) Znoszenie się tychże towarzystw z ich naczelnikami nie ma doznawać żadnej przeszkody, a obwieszczenia ich rozporządzeń żadnym nie ulegną szczególniejszym ograniczeniom. Te trzy zdania oddzielają zupełnie kościół od państwa co do zasad; lecz by oswobodzić towarzystwa religijne od dolegliwych więzów, trzeba jeszcze znieść patronat prywatny i rządowy.

(*Ber. G.*)

— *Dnia 4 Lipca.* —

Klasa robotnicza cierpi tutaj wiele. Do wsi wydalać się nie mogą, a podczas ciężkiej roboty

znajdują się robotnicy ciągle pod strażą konnych i pieszych żołnierzy.

Układy z Danią, według pewnych doniesień, zerwano zupełnie. Dania bowiem wzbrania się oddać zabranych wojennych okrętów i nie wprzód chce zamknięcia pruskich portów cofnąć, aż wojska pruskie z Szlezwiku ustąpią. Niepodobna było przystać na takie warunki, dla tego zerwano układy i wojna odtąd z największą energią ma być prowadzoną.

— Król Pruski przyjmował wczoraj, przed odjazdem swoim do Królewca, generała Colomb i odbył przegląd gwardyi obywatelskiej.

Wybór Arcyxięcia austriackiego Jana na reagenta Niemiec. oburzył tu nadzwyczajnie Prusaków starej daty; uważają oni ten krok za zniewagę i gotowi są przeciw temu powstać. Na ich to rachunek pewnie karty po rogach ulic przepowiadają upadek obmierztęj, ich zdaniem konstytucyi i przywrócenie absolutnej królewskiej władzy z imponującym Cesarzem Wszech Rossyi, który za dwa miesiące ma tu się znajdować. — Generał Pfuel udał się do Caru w sprawie bardzo przyjazno-ojczysto-dobroczynnej; lecz od ostatniego swego poselstwa do Neuchatelskiego oddzielnego związku, nie ma wiele zaufania u ludu. Zresztą mało on znajdzie w Petersburgu na teraz znajomych, skoro cholera rozpedziła ludność tego miasta we wszystkie strony. W 3 dniach zachorowało tamże 100 osób, z tych zaraz 33 umarło.

Głoszą tu powszechnie, że do jen. Cavaignac wystósowano z Berlina adres dziękczynny, za zwalczenie stronnictwa komunistów.

Od Polskiej granicy 29 Czerwca. Od r. 1842 w którym kartel z Rosyją ustał i dotąd go jeszcze nie przywrócono, widzimy teraz licznych zbiegów rosyjskich w naszych granicach. Nieszczęśliwi chronią się przed ciężką chłostą, która ich za małe uchybienia czeka. Często nam się jeszcze przypomina barbarzyństwo z r. 1842, jak sześciu na naszej granicy schwytanych, wydano Moskalom, którzy ich przywiązawszy za ręce do słupa, tak, że tylko końcem nóg ziemi dostać mogli, kijami bili aż na śmierć.

Posiadacze dóbr w Polsce są wolni zupełnie od kwaterunku, co wielką między nimi sprawiło radość, gdy podczas poprzednich pochodów wojsk, zazwyczaj wyżsi oficerowie dwory zajmowali. W ogóle pod względem materialnego ucisku wiele teraz złagodzeń nastąpiło, w celu uspokojenia rozjątrzonych umysłów, skutkiem rozbrojenia i ścisłego nadzoru.

(*Gd. Gaz.*)

N I E M C Y.

Ulm 29 Czerwca. Wczoraj wieczór zgromadzili się tutejsi obywatele, w celu zawiazania towarzystwa demokratycznego, chcąc się później połączyć z socyalno-republikańskim, mającym ognisko w Berlinie. Ale zaledwo obradować zaczęli, aż tu wpada kawalerya do hotelu, bez żadnego powodu, rąbie pałaszami w zgromadzonych, rozprasza ich, przyczem 60 niebezpiecznie rannych zostało, a jeden postradał życie. Cała sala i przyległe pokoje zrujnowane zupełnie i ani sobie wyobrazić można, z jakim barbarzyństwem to żołdactwo dopuściło się gwałtu. Członkowie zgromadzenia zmuszeni byli oknami uciekać i rozległ się wkrótce krzyk: „Do broni, Oywatele!“ Zaraz uderzono na postrach, gwardya obywatelska stanęła pod bronią na wszys-

tkich placach—lud barykady stawiać zaczął. — Noc przeminęła wprawdzie spokojnie, lecz umysły mieszkańców rozjątrzone do ostatniego.

F R A N C Y A.

Paryż 30 Czerwca. — Największa spokojność panuje w mieście, w dzień komunikacje są wolne zupełnie, o 9 wieczór każdy do swego domu powraca a w pół godziny potem można tylko za kartą pozwolenia na ulicę wychodzić — wszystkie okna i drzwi muszą być oświetlane. Zresztą stan oblężenia w niczem się poznać nie daje. Więźni przeniesiono po większej części wszystkich do twierdz, a przepisy postępowania jak najgorliwiej są wykonywane. Nowy minister Bodeau jest już zdrowszy i nie urnięta mu nogi, jakto Constitutionnel donosi. Dzienniki prawie samemi szczegółami wypadków zapelnione—małe dzienniki zniknęły.

Wczoraj rano 30,000 gwardyi z prowincyi opuściło Paryż, a w ciągu dnia 40,000 innych do miasta przybyło. Już nawet żywności im dostarczyć nie można. Telegraficzne depeze zapowiadają dzisiaj przybycie takiej samej liczby. Wszystkie kluby są nateraz zamknięte, i też same rozkazy rozestano telegrafami po prowincyach. Drugi legion gwardyi Narodowej, który najwięcej w ogniu wycierpiał, podał prośbę do Zgromadzenia Narodowego o surowe ukaranie wszystkich sprawców, choćby też i z najzamożniejszych rodzin pochodzili. Podana przez niektóre dzienniki wiadomość, jakoby p. Lalanne dyrektor warsztatów narodowych miał być uwięziony, nie potwierdza się.

Obwieszczenia urzędowe po rogach ulic wykazują 107,000 robotnikom od warsztatów narodowych miejsce i czas, gdzie swoją pracę odebrać mogą.

Jeden im tylko warunek położono, aby każdy z nich udowodnił, gdzie i jak te dni od 23-27 przepędził.

Nota zamieszczona w Monitorze, wzywa wszystkich byłych municypalnych gwardzistów, aby się do pierwszej dywizyi stawili. Mają oni tworzyć na przyszłość straż bezpieczeństwa Paryża.

— *Dnia 29 Czerwca.* —

P. Senard jako minister spraw wewn. uczynił wnioski o zaciągnięcie pożyczki 3 milionów a to na wsparcie rannych gwardzistów jako też na opędzenie kosztów pomieszczenia biednych gwardzistów w prowincyj przyłegłych. Wniosek ten przyjęto natychmiast jednomyślnością; poczem znowu i drugi dekret wydano, zapewniający 1 milion dla gwardyi ruchomej. *(Débats.)*

Lyon. Oburzenie jakie tutaj wywołały wypadki Paryża i Marsylii. każą się pewnych niespokojności obawiać. Sprzedający gazety pozwalają sobie nawet w głos wołać: „*Achetez ce journal, vous y verrez les troubles graves, qui doivent arriver cette nuit à Lyon!*“ Gwardye są ciągle pod bronią. Upadek powstańców paryżkich przeraził tutejszych uwryerów nadzwyczajną trwogą, którzy już na obalenie porządku publicznego rachowali. *(Oder Zeit.)*

PRZYJECHALI DO KRAKOWA

Od dnia 4 do dnia 5 Lipca.

Sidorowicz Franciszek ob., Pieniążek Stefan, Bielecki Adam, Kotter Franciszek, Zacher Leopold, Głębocka Marya, Herberstein Henryk, z Galicyi.

Wyjechali z Krakowa.

Lipowska ob., Sidorowicz Franciszek ob., do Galicyi.

Doniesienia Urzędowe.

Ner 1735.

CESARSKO KRÓLEWSKI TRYBUNAŁ

Miasta Krakowa i Jego Okręgu.

W zastosowaniu się do Arty. 12 ustawy Hypotecznej z roku 1844 wzywa mających prawa do spadku po Błażeju i Annie Janutkach pozostalego, składającego się z realności pod L. 8 w Gminie VII. M. położonej, aby takowe w terminie miesiący trzech przedstawili, — w razie bowiem przeciwnym po upływie tego czasu, spadek ten Jadwidze, Maryannie, Piotrowi i Antoniemu Janutkom dzieciom, tudzież

Wincentemu, Franciszkowi i Józefie Łykom wnukom zmarłych przyznany zostanie.

Kraków dnia 24 Marca 1848 r.

Sędzia Prezydujący

J. Pareński.

(1r)

Z. Sekretarz P. *Burzyński*

Prawnie zajęte ruchomości jakoto: zegar ścienny, naczynia miedziane i stolarszczyzna w drodze egzekucyi sądowej sprzedane zostaną przez publiczną licytacyą w d 7 Lipca r. b. o godzinie 10 z rana przed Sukiennicami M. K. za gotową zapłatą.

Kraków dnia 3 Lipca 1848 r.

Paweł *Więckowski* C. K. R. S.

Doniesienie prywatne.

Kraakau = Oberschlesische Eisenbahn.

Zm Monat Juni 1848. benützten die Bahn
8,344 Personen.
Die Einnahme betrug . . . fl. 6,284 Xr. 33.
Für Vieh, Equipagen = Transport
und 16,954 Centner Fracht . . . fl. 3,725 Xr. 40.
Summa fl. 10,010 Xr. 13.

Krakowsko - Górnoszląska Kolej żelazna.

W miesiącu Czerwca 1848 r. korzystało z kolei
8,344 osób,
Dochód ztąd wynosił . . . Złr. 6,284 Xr. 33.
Od przewozu bydła, ekwipażów
i 16,954 centnar. frachtu zapłacono Złr. 3,725 Xr. 40.
Razem Złr. 10,010 Xr. 13.